

Ampt Epe

Nr 114 – april 1996

REDAKTIE: Th. te Riele-ter Laak, Dorpsstraat 12, 8171 BP Vaassen,
telefoon 0578-571304

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'

'AMPT EPE'

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

De vereniging stelt zich onder meer tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van de Gemeente Epe

Lidmaatschap f 22,50 per jaar

Bestuur:

Voorzitter:	W. Terwel Apeldoornseweg 41 – 8172 EH Vaassen Telefoon 0578-571455
Sekretaresse:	Th. te Riele-ter Laak Dorpsstraat 12 – 8171 BP Vaassen Telefoon 0578-571304
Penningmeester:	W. van Putten Hoofdstraat 80 – 8162 AL Epe Telefoon 0578-613579
Leden:	M. Endendijk J. C. Kreffer

Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester 'Ampt Epe'
I.S.S.N. nr 0166-2023

Toeristenverkeer in 1906

In het begin van deze eeuw begon het toeristenverkeer op gang te komen. Uiteraard alleen voor de beter gesitueerden: vakantie voor de gewone man was er nog niet bij.

Gezien de beperkte reismogelijkheden ging men niet zo ver van huis en daarom was de Veluwe al vrij vroeg een geliefd vakantieoord.

De dorpen probeerden er natuurlijk alles aan te doen om die trek te vergroten en zo kwamen omstreeks de eeuwwisseling verschillende plaatselijke organisaties tot stand om dat vreemdelingenverkeer te bevorderen. In Epe was dat de vereniging „Epes Bloei” die activiteiten in die richting ontwikkelde. Daarbij hoorde ook het uitgeven van een gids om de aantrekkelijkheden van de plaats naar voren te brengen.

De „Gids voor Epe op de Veluwe” van 1906 is een keurig uitgevoerd boekwerkje, gedrukt bij A. Hooiberg Epe, dat in de taal van die dagen, de aantrekkelijkheden van de gemeente Epe opsomt.

Het is echter niet alleen geschreven voor de vacatiegangers, maar „ook ten behoeve van hen die hunnen woonplaats ten plattelande willen overbrengen”.

De bereikbaarheid van Epe is uitstekend, per Locaalspoorweg Willem III, vanuit Apeldoorn en Zwolle, zes treinen per dag.

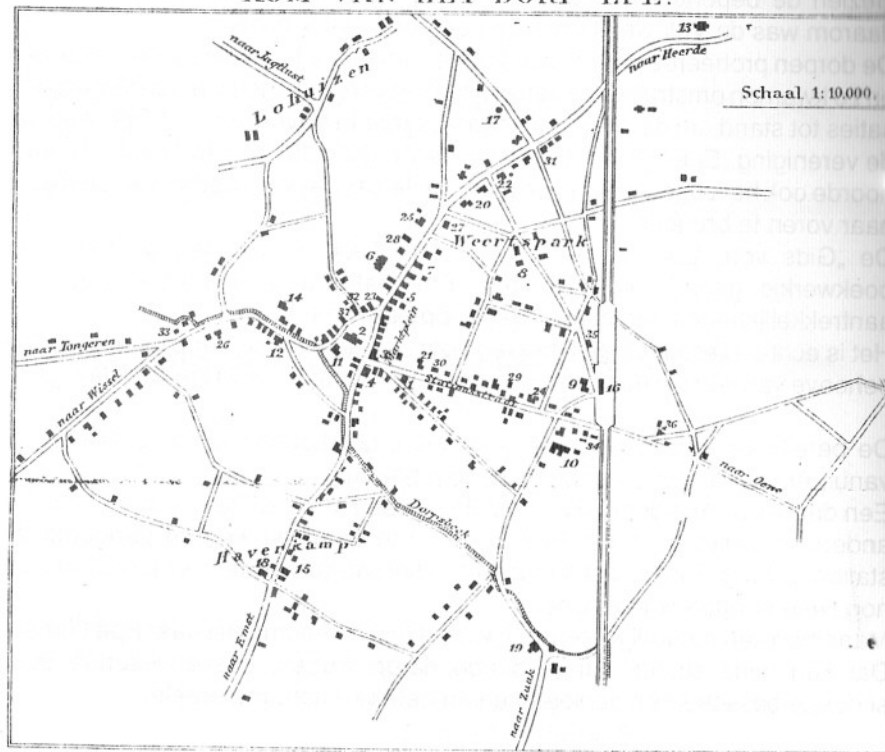
Een dagretour Apeldoorn-Epe kost 2e klasse f 0.55 en 3e klasse f 0.40. Als andere mogelijkheden om Epe per trein te bereiken worden genoemd de stations Elburg-Epe en Olst. Vanuit Olst is het „via goede grind- en bazaltwegen” nog twee uur gaans naar Epe.

Maar men kan natuurlijk ook per rijwiel, rijktuig of automobiel naar Epe komen. Dat kan bijna steeds „langs goede harde wegen, desverkiezende door schoone bosschen en genietende van heerlijke natuurfereelen”.

De hotels „Het Wapen van Epe” van C. M. Essenberg en „Veluwe” van G. Westerink in Epe hebben respectievelijk 12 en 5 kamers, hotel „De Cannenburch” te Vaassen, eigenaar de heer D. F. Gemke, zelfs 14. In al deze gelegenheden is pension mogelijk voor f 2.– tot f 3.– per dag. Kinderen tot 10 jaar en dienstboden half geld. Vaak ging het kindermisje met de familie mee op vakantie. Dat er voor haar weinig vakantie overbleef is duidelijk. Verder is er in Epe nog het logement „De Posthoorn” van G. Scholten GJzn. Vòòr dit hotel is een boom waarin een zitje is aangebracht met de toepasselijke naam: „Im grünen Wald”.

Dan is er nog het pension „Jachtlust” in de bossen buiten Epe, „voor hen die een goedkoop verblijf verlangen”. Voorts leggen verschillende ingezetenen zich toe op verschaffen van deugdelijk pension. Ruimte genoeg dus!

KOM VAN HET DORP EPE.

LEGENDA.

1 Gemeentehuis.	13 „De Brinkgreve“.	25 Pastorie R.-K. Gem.
2 Hervormde Kerk.	14 School voor M. F. L. O.	26 Geref. Gem.
3 Hotel „t Wapen van Epe“.	15 Buissoniere school.	27 Woning P. Loeff, arts.
4 Hotel „de Posthoorn“.	16 Station.	28 — Dr. L. L. Plantenga
5 Post-, telegraaf en Rijkstelefoonkantoor.	17 Molen „de Vilt“.	29 — J. A. A. Menalda v. Schouwenburg, arts.
6 School voor O. L. O.	18 Lokaal voor Evangelisatie.	30 — gem. vroeëtrouw.
7 R.-K. Kerk.	19 Stoomzuivelfabriek „Onze Fabriek“.	31 — Rijksevents.
8 Gezinsverpleging.	20 Woning burgemeester.	32 Stoomgrutterij S. Overbosch.
9 Hotel „Veluwe“.	21 — gem. seer.	33 — G. van Asselt.
10 Stoomdrukkerij A. Hooiberg.	22 — Rijksontranger.	34 Exportslagerij „De Rietm.“.
11 Villa Peltz.	23 — gem. ontvanger.	35 — H. Quodloek & Sihne.
12 „Beekzicht“.	24 Pastorie Herv. Gem.	36 — G. J. Prinsop.
		37 Rijwielabriek „Veluwe“.

In Epe zijn drie artsen. P. Loeff, J. A. A. Menalda van Schouwenburg en de oud-Officier van Gezondheid -homeopaath- Dr. J. L. Plantenga. In Vaassen zijn dat J. C. Metz en A. N. J. Hanedoes van Almkerk. In Oene is ten huize van de arts N. Honig „voor een enkelen patiënt of herstellenden zieke gelegenheid pension te vinden“.

Er is voldoende recreatie. „Ter veraangenaming van de samenleving in ons dorp bestaan er o.a. verschillende sociëteiten, vereenigingen en een muziekgezelschap, die alle het „Leve de vreugd“ in hun vaandel voeren. En aangenaam is het te kunnen constateeren, dat alle feestelijkheden te Epe steeds een ordelijk verloop hebben, dat de feeststemming nimmer in ruwe baldadigheid ontaardt“.

Het postkantoor is alle werkdagen geopend van 7.30-12 uur, van 1.30 tot 3 uur en van 6-8 uur's namiddags. Zon- en Feestdagen van 7.30-8.30 uur's morgens en van 12.30-1.30 uur's middags.

Als industrieën in Epe worden vermeld: drukkerij Hooiberg en de papierfabriek van Gebr. Dijkgraaf in Vemde. Wasserijen zijn er van G. W. Overbosch, Jurriaan Rijks en M. J. Palm in Wissel en die van G. J. Jonker in Norel. Verder de zuivelfabrieken „Gelria“ in Zuuk en „Onze fabriek“ in Epe. Opvallend is dat de drie exportslagerijen niet worden genoemd. Stonden die misschien teveel „in een kwade reuk“ bij het vreemdelingenverkeer?

In Vaassen worden genoemd de ijzergieterij en staniolfabriek „Industrie“, de papierfabriek van de firma Jan van Delden, „welke geheel werd vernieuwd en van machinerieën der jongste vinding is voorzien“. Verder de wasserijen van G. J. Poppe, H. W. van Norel, M. van Delden, A. Brouwer Jzn., H. A. Mentink, Gebrs. Gelderman, M. Mentink Mzn., M. J. Jaspers, G. Tenkink en E. Schut, een houtwolfabriek van de firma Reuvekamp & Westhoff en een zuivelbereiding van Jh. Brouwer aan de Jonas.

Voor wandelingen kan men kort bij het dorp Epe terecht op de buitenplaats „de Brinkgreve“ van de heer L. C. Kolff, waar zich een vijver met grot bevindt. De wandelingen hier zijn voor het publiek opengesteld „onder voorwaarde dat het schoon dier heerlijke bosschen worde ontzien, opdat de eigenaar zich niet genoodzaakt ziet de vergunning in te trekken of tot enkele personen te beperken“.

Als men goed ter been is, kan men ook in de hei wandelen: „dan is het genot niet onder woorden te brengen dat men kan smaken in de reine, heerlijke lucht onzer gezonde streek, welker inademing in werkelijkheid is, zooals een ouderwetsch gezegde luidt: „het verorberen van gezondheid met lepels“.

Men kan ook per rijtuig tochtjes maken in de omgeving. Stalhouderij Hartog rekent voor een rit over Tongeren met een kort oponthoud ter bezichtiging van

het Kamp van Oldebroek, over de Dellen weer naar Epe, f 3,-, met twee paarden f 5,-.

Ook Gortel kan men per rijtuig voor f 3,- bezoeken. Een bezoek aan het Boschhuis aldaar wordt zeer aanbevolen. Men kan er uitspannen en „zich daar verkwikken aan prachtige vergezichten. Een aldaar aanwezige verrekijker van groote afmeting kan daarbij goede diensten bewijzen.”

Uiteraard wordt ook het kasteel „De Cannenburch” genoemd, helaas niet te bezichtigen want het wordt 's zomers betrokken door de Douairière Baronesse van Heeckeren van Molecaten, Dame du Palais van H. M. de Koningin-Moeder.

In de afdeling „Advertentiën”, krijgen we een overzicht van de middenstand en wat die heeft te bieden.

Drukkerij Hooiberg adverteert met „een machinepark van 6 snelpersen, 16 Hulpmachines, Zetmachines enz.” De rijwielfabriek „Veluwe” van L. Rempt biedt rijwielen aan „van f 65,- en hooger, met 3 versnellingen f 200,-”. „Varkensslachterij H. Veldman heeft „Bankethammetjes” in de aanbieding. Zowel G. J. Witteveen in Wissel als J. C. Heering in Epe bieden „Versche Geldersche kipeieren” aan en Gebrs. Westerink in de Dorpsstraat bezorgen „Zuivere Koemelk tegen concurreerenden prijs iedere morgen aan huis”. Gebr. van Vemde, „achter de Groote Kerk” zijn „Huis- en Decoratieschilders” en Joh. Kasteel, „Tongerscheweg t.o. Beekzicht”, biedt zich aan als „Mr. Timmerman en Aannemer”. De Lichtenvoordsche Schoenwinkel Wed. G. Waayenberg levert „nieuw maatwerk en reparatiën spoedig, sterk en billijk”. J. M. van den Burg gaat als vrachtrijder op Apeldoorn, zowel vanaf Epe als Vaassen. Ook voor „Incasso van Wissels en Kwitanties”. P. J. Bervoets adverteert met „Modes, Manufacturen, Bedden en Veeren”. Jan van Delden is fabrikant van „Machinaal Bordpapier, ook Wit Bord en Groote Formaten”. In het boekje staat ook een kaart van de kom van het dorp Epe waarop ieder huis apart is aangegeven.

De samensteller van deze „Gids voor Epe” zal niet hebben gedacht dat „d' liefelijk dorp der Veluwe met zijn aantrekkelijke omgeving” 90 jaar later is uitgegroeid tot een belangrijk toeristencentrum op de Veluwe.

Deventer, Bertus van den Bremen.

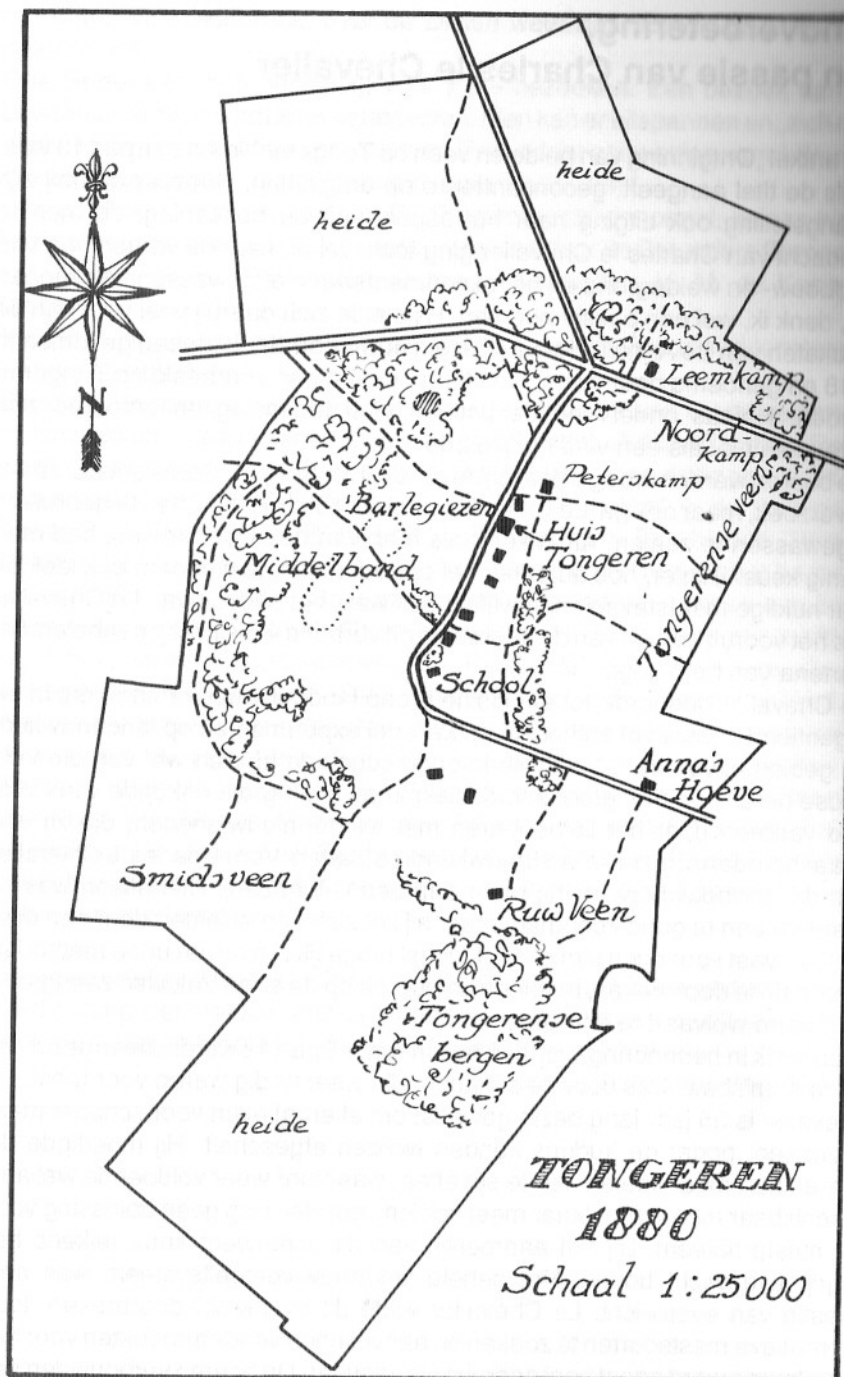
Landverbetering, een passie van Charles le Chevalier

Het artikel „Ontginning van heide en veen op Tongeren” in Ampt Epe 113 was, zoals de titel aangeeft, geconcentreerd op ontginning. Hoezeer daarbij zijn belangstelling ook uitging naar het aspekt van de bosaanleg, de meeste aandacht van Charles le Chevalier ging toch wel uit naar de verbetering van landbouw- en weidegrond en het experimenteren met gewassen. We mogen het, denk ik, wel een passie noemen. Hij stelde zich daarbij veel voor van de resultaten van de Anna's Hoeve. Deze nieuwe boerderij, gereed gekomen in 1848 en genoemd naar Anna van Heurn, moest een voorbeeld op Tongeren worden. Helaas ondervond de pachter veel tegenslag en ontpopte zich bovendien niet als een vindingrijke boer.

Alle boeren werden vroeg of laat bij de proeven betrokken. Soms gebeurde dat op verzoek, maar ook gaf Le Chevalier opdracht om mestsoorten te gebruiken of gewassen te zaaien. Afhankelijk als men van de eigenaar was, had men weinig keus. Echter, hoe autoritair het optreden van de eigenaar ook leek en naar huidige maatstaven ongetwijfeld ook was, het streven van Le Chevalier was het vooruit helpen van de boeren. In dit verband wil ik graag aanhalen wat Wartena van hem zegt.

„Le Chevalier behoorde tot die kleine groep landbouwhervormers, die in de negentiende eeuw vol enthousiasme allerlei experimenten op landbouwkundig gebied uitvoerden. Maar hierin onderscheidde hij zich wel van die vele stadse heren, die met groot enthousiasme en even grote onkunde vaak veel geld verloren door het liefhebben met allerlei nieuwigheden, die zij van elkaar hoorden of lazen in landbouwkundige bladen. Voor Charles le Chevalier was de landbouwhervorming meer dan een liefhebberij. Niet alleen was hij daarvoor een te goed koopman, maar hij liet zich vooral leiden door een doel dat hem vast voor ogen stond”. Het moest mogelijk zijn om de oude methoden en traditie te doorbreken, teneinde de boeren op de arme Veluwe zandgrond tot grotere welvaart te brengen.

Even wil ik in herinnering brengen hoe in Ampt Epe 112 wordt uiteengezet dat heide onmisbaar was voor de schapen, die weer nodig waren voor mest. Le Chevalier is 35 jaar lang bezig geweest om alternatieven voor schapenmest te zoeken, opdat de kuddes konden worden afgeschaft. Hij moedigde de boeren aan meer koeien aan te schaffen, waarvoor weer voldoende weiland beschikbaar moest zijn. Maar meer koeien vormden nog geen oplossing voor het mestprobleem. Bij het aanroeren van dit onderwerp komt telkens het begrip evenwicht boven. Het gehele landbouw/veeteeltsysteem was een kwestie van evenwicht. Le Chevalier wilde dit evenwicht doorbreken door alternatieve mestsoorten te zoeken en aanvullende voederprodukten voor het vee. Spurrie werd naast hooi gebruikt als veevoer. De boeren verbouwden het

zelf. Voor hooi was ter plaatse weinig gras en het werd betrokken uit de hooilanden in de omgeving van Kampen of van het hooiland van Le Chevalier zelf, bij Nijbroek. Koeken moesten, net als hooi, worden gekocht en werden al gauw als te duur gezien.

Naast bemesting zocht Le Chevalier ook naar bodemverbetering, een onderwerp waarmee iedere bezitter van een tuin heden ten dage mee vertrouwd is. Er werd geëxperimenteerd met gips, haardas, leem en het zaaien van klaver of lupine. Laten we nu eens in de brieven en werkboeken duiken om te zien hoe men te werk ging.

Al voor zijn huwelijk met Anna van Heurn vroeg Le Chevalier in 1844 in Engeland om inlichtingen over de Amerikaanse vogelmest, Guano. Hij wilde die mest in Tongeren gaan gebruiken als eerste in de rij proefnemingen. 15 november 1845, „Per Elburger beurtman (het beurtschip van Amsterdam naar Elburg) aan Jan Jacobs gezonden 13 zakken Guano à 80 Kg = 1040 Kg, van Londen ontvangen per Vier Gezusters”. Twee weken later de aantekening in het administratieboek, „Door Jan Jacobs zijn voor mijn rekening, twee Scheepels land van het achterste gedeelte der Barlegieze gescheurd en met Roggen bezaaid. Vervolgens met 113 Kg Guano bemest, bij regen, dat dus goed gelukt is. Deze quantiteit volgens opgave van W. Knoppers te groot zijnde heb ik hem (Jan Jacobs) order gegeven nog eene Scheepel te scheuren en met Roggen te bezaaijen. De bemesting met Guano echter uit te stellen tot Maart”. Bij vrijwel elke proef met mest werd geconstateerd dat het gebruik ervan voor de boeren te duur was. Voor zover het is na te gaan werden niet alleen de proeven door Le Chevalier betaald, maar doorgaans ook de kosten van alle verdere bijzondere mestleveringen : 21 september 1846, „Met Veenbergen (pachter ten oosten van het Van Maanenspad) verbleven dat het hem zoude vrij staan 1000 Kg wollen lompen voor mijn rekening aan te schaffen, terwijl ik hem 140 Kg Guano zou zenden om daardoor meerder Mest beschikbaar te houden. Een en ander wordt hem gratis afgestaan”. Hier verschijnen wollen lompen op het toneel, die ook regelmatig in plantgaten van bomen werden gebruikt. Als opdracht voor de winter 1846-47 lezen we in het administratieboek: „Van het afgegraven Veld, bezuiden het Ruw Veentje omstreeks twee Scheepels scheuren. Met 12-14 voer stalmest (die daarvoor moet worden aangeschaft) vermengd met 1000 oude ponden gehakte wollen lompen te bemesten, en vervolgens met Rogge te bezaaijen”. Op de Noordkamp liet Le Chevalier Willem Jacobs, die de boerderij aldaar bewoonde (huidige Boschhuis), heide ontginnen en experimenten met bodemverbetering uitvoeren. Hij was er zich wel van bewust dat het merendeel van de mest nog van schapen moest komen: 22 juli 1851, „Heden met Willem Jacobs overeengekomen dat ik tot krachtiger doorzetting van de ontginning in de Noordkamp, aldaar 100 à 125 guste Schapen voor mijne rekening zal houden, waarvoor een ruim schaapschot en Hooischuur zullen worden gezet. Voor 't houden van een Scheeper zal ik hem Jaarlijks f 150,-, voor kost van een hond f 25,- betalen, benevens

f 25,— voor tegemoetkoming". In het werkplan voor de winter 1851-52 wordt opdracht gegeven nieuw land in de Noordkamp met lupine te bezaaien, zonder bemesting. In de volgende winter, toen ook de voorbereidingen voor de ontginning van de Leemkamp werden getroffen, moest 100 kubmeter leem bij aanbesteding worden gegraven uit het Leemgat, „om daarmee de aangewezen Akker in de Noordkamp op 1 1/2 Scheepel land en Weide van W. Jacobs te mergelen, die alvorens op twee spit moet worden omgelegd. Bij genoegzame hoeveelheid 't overige der Weide met leem overstrooijen".

Le Chevalier putte zijn kennis uit tijdschriften en uit gesprekken met deskundigen. Een van die deskundigen was zijn stiefzoon Nicolaas Rauwenhoff, die plantkunde had gestudeerd in Utrecht. In de Landbouw Courant van 5 juni 1856 doet Nicolaas verslag van „eene proef door mijnen Vader op zijn landgoed Tongeren (Gemeente Epe in Gelderland) genomen om de leem te gebruiken als verbeteringsmiddel van zandgronden". Uit een scheikundig onderzoek door Rauwenhoff gedaan, bleek de leem 20% koolzure kalk te bevatten. Hij schrijft hierover, „Het aanzienlijke gehalte aan koolzuren kalk vooral maakte dezen leem zeer geschikt ter vermenging met zandgrond, want het is bekend, hoe kalk in het algemeen slechts in geringe hoeveelheid in de

J. NAGEL, J".
LANDBOUWZADEN.

Nr 5530.

/ ENLAGE

Arnhem, den 6. 9. 1866.

Den Heere Charles De Chevalier
Amsterdam.

Nederlandsche gronden wordt gevonden en in staat is, om tot zekere mate die gronden aanmerkelijk te verbeteren". Op het land gebracht bleef de leem er de gehele winter op hoopjes liggen. In februari werd ze bij droog weer verspreid, waarbij alle kluiten zoveel mogelijk werden fijngeslagen. Na enkele dagen werd het land overlans en overdwers geëgd, ondiep geploegd en weer geëgd en gerold. Het volgende jaar werden vergelijkende proeven gedaan met wintertarwe, rogge, haver en zomergerst op beleemde en onbeleemde grond. De opbrengst van de beleemde grond was wat groter dan van de onbeleemde. Men kon niet meer verwachten, omdat er geen sprake was geweest van bemesten, maar van grondverbeteren.

Wanneer een stuk grond, voormalig veen of oud weiland, bestemd was voor grasland en een bewerking had ondergaan, dan wachtte Le Chevalier niet tot er weer eens wat gras bovenkwam. Hij liet gras zaaien. Bij Bruno Tideman in Apeldoorn, die wij bij ontginning als leverancier van dennenzaad tegenkwamen, werd Engels raaigras en Thimoteegras besteld. In september 1856, toen weer eens zaad werd besteld bij Tideman, had Le Chevalier vooraf instructie gegeven het zaad na te wegen en op een turf te beproeven alvorens het te gebruiken. Tien jaar later behoorde ook J. Nagel Jr in Arnhem tot de leveranciers van zaden en niet te vergeten, nog steeds Guano.

In 1865 werd een nieuwe ontdekking gedaan. Le Chevalier schreef vanuit Amsterdam aan zijn opzichter De Zoete, de opvolger van Jan Jacobs: „Men kan hier nu bekomen, zuiver gedroogde bagger uit de grachten, met paardemest en beer gemengd tegen f 1,30 de Cubieke El (kub.meter). Enkel zuiver gedroogde bagger als voren à f 1,00 per dito". In Ampt Epe 101 heb ik over de correspondentie rond het eerste transport geschreven. De Zoete had inmiddels uit andere bron al over de mest gehoord: „De Opzigter van Welna heeft Bagger te Amsterdam de verlopen week gezien en na dat die er mij van zegt wat de kwaliteit betreft, dan zonde ik denken dat wij aan circa 50 El wel genoeg zoude hebben". De eerste lading arriveerde op 9 december 1865 aan de loswal bij de Horsterbrug, vanwaar de boeren de mest naar Tongeren moesten vervoeren. Na een jaar kwam er een eind aan deze expedities. Het vervoer was duur en het afhalen een probleem. De Zoete kwam twee jaar later met het voorstel om „Chemische Mest" aan te kopen. Deze kunstmest won niet

10de Jaar 1856.

N°. 23.

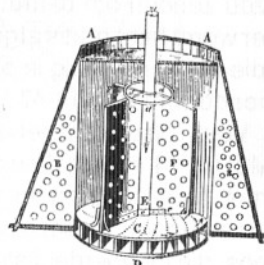
Donderdag 5 Junij.

De Prijs is f 2.00 per kwartaal franco p. post.
Afzonderlijke nummers kosten f 0.30. —
Advertentie van 1—5 regels f 0.50,
elke regel daaronder f 0.10,
buiten f 0.25 regelsgew.

Voor Afschrijffingen van Landbouw en hare
Afdelingen worden Programme's opgenomen
tegen f 0.02; gewone Advertentie
van deselve tegen f 0.05 per regel.
Deze zijn vrij van zegel.

LANDBOUW-COURANT.

Hoofd-Redacteur: D^r. J. WITTEWALL

INHOUD. (Afbeeldingen). STERNWARD'S Luchtkaan. — Gemaal-belasting. — Proef met Leem als verbeteringsmiddel van Zandgrond. — Berigten.

snel terrein. In een van zijn brieven schrijft Le Chevalier dat koemest beslist beter is. Maar daar was nu eenmaal te weinig van en als er geen schapen meer waren moest er toch een mestsoort ter aanvulling worden gevonden. Of de behoefte aan mest moest worden verminderd door het afstoten van bouwland! In 1876 stemde Le Chevalier ermee in om delen van het hoogst gelegen land, dat hij in 1845 tot bouwland had laten maken, af te stoten. Het was het gebied aan weerszijden van de Korrenbergweg, ter hoogte van de huidige Korrenberg. In het werkplan voor de winter 1876-77 lezen we: „De groote Barlegieze, zijnde de Barlegiezen, 't berg Akkertje en 't groote Middelband, groot 3 bunder omspaden en met 30.000 Eiken Stek bepooten. Voor dit en voor het Stuk van de Weduwe Brummel (10.000) 40.000 Eiken Stek aankopen”. Kunstmest verkeerde nog steeds in een proefstadium want in diezelfde instructies lezen we onder punt 20: „Bij en voor R. van Westerveld een proef met kunstmest van Meddes te Utrecht op de Rogge nemen”.

Aan het eind van zeventiger jaren leek het alleen maar goed te gaan met de turfproductie in het Tongerense veen. Overigens ontstond daar weer weiland in een tijd dat de boeren moesten overwegen om nog meer vee te verkopen dan ze al hadden gedaan. Ze konden de pacht niet meer opbrengen. Op voorspraak van Baas de Zoete verminderde Le Chevalier de pacht voor 1879

Kleine Peterskamp.

met 25%. Na over de boeren en hun schapen, koeien en land te hebben gesproken hieronder een overzicht van 1879.

	veestapel			land in Ha		pacht per jaar in guldens
	koe	kalf	schaap	bouwl.	weide	
J. Bouwman	7	1		6	2,5	40
G. J. van Westerveld	12	1		7	4	200
C. D. Bouwman	20	4		10	6	300
G. Bouwman	13	4		9,5	4,5	300
T. van Ernst	12	2	35	7,3	3	275
A. van Essen	9	2		7,5	1,5	205
Wed. Brummel	13	2	65	12	5	325
B. van Westerveld	12	2	80	13	4,5	300
J. Veenbergen	9	2		7	2	150
H. van Vemde	8	3		6,3	4,7	50

Hierbij hadden alle boeren gemiddeld nog de beschikking over 25 Ha heide. De lage pacht van twee boeren had te maken met afspraken met de eigenaar, waarop hier verder niet wordt ingegaan.

Hoe ideaal zou het zijn wanneer ik dit artikel zou kunnen besluiten met de mededeling dat bij het overlijden van Charles le Chevalier op 30 januari 1881, het mestprobleem was opgelost en alle boeren in goede doen waren. De problemen die in 1876 waren begonnen, waardoor de Barlegiezen uit de pacht waren genomen, zetten zich voort. De boterprijs was laag en de graaninkomsten zakten beduidend (plm 30%) door de invoer van Amerikaans graan. Bij het overlijden van Charles le Chevalier bevond Nederland zich midden in een landbouwcrisis, die tot 1895 zou duren.

J. C. Kreffer.

Bronnen:

1. Rijksarchief in Gelderland te Arnhem, Archieven van het landgoed Tongeren.
2. B. Wartena, Tongeren, de geschiedenis van een Veluwe buurschap, Walburg Pers, Zutphen 1992.

De sabel van Hendrik van Isendoorn à Blois alias „De wilde jager” – 1599-verm. 1666

EEN THEORIE

De Eper courant van 29 december 1888.

Een advertentie van een houtverkoop door de Vaassense notaris Adriaan Huender, te houden op 3 januari 1889. Een regelmatig voorkomende bezigheid voor een notaris in die tijd. Meestal betreft het een gecombineerde verkoop voor verschillende houteigenaren. Ook nu is dit het geval, maar toch valt er iets op. Eén der verkopers is baron Van Lijnden, de eigenaar van de Cannenburch, maar ditmaal heeft hij maar één beukeboom aan te bieden. Nieuwsgierig geworden eens gezocht in het notarieel archief dat sinds enige tijd in het gemeente-archief van Epe kan worden ingezien. In dossierdoos 4532 vinden we de betreffende acte, nr. 2 van 3 januari 1889, en deze acte geeft ons nadere informatie. Het gaat om een beukeboom op de Cannenburch. Artikel 11 geeft voorschriften omtrent hakken en vervoeren. De boom moet voor een Februari eerstkomende zijn afgevoerd. Ook moet de koper de stobbe rooien en het gat toemaken. Koper wordt Aart Tenkink voor de somma van f 16,-, als borgen tekenen Cornelis Kroes en Hermanus de Graaf. Het valt op dat er is bijgeschreven „de koper moet de aangebrachte schade vergoeden”. Dit zou er op kunnen wijzen dat de boom dicht bij het kasteel of een der bouwhuizen staat en bij het omhakken schade zou kunnen veroorzaken. Ook het feit dat de stobbe gerooid moest worden en het gat toegemaakt wijst erop dat baron Van Lijnden de zaak weer netjes afgewerkt wenst te zien. Het bedrag dat Tenkink voor de boom moet neertellen geeft aan dat het om een heel zware boom gaat. De directe gunning van de verkoop van de boom door Jan Mulder als mondeling lasthebber van baron Van Lijnden geeft Tenkink de mogelijkheid meteen aan de slag te gaan. Dit zal ongetwijfeld wel nodig zijn geweest gezien de gestelde termijn van 1 februari. De vorst kon anders wel eens spelbreker worden. Alles gaat echter voorspoedig en uit een stukje plaatselijk nieuws in bovengenoemde krant van 12 januari kunnen we afleiden dat de boom al omgehakt is en de stobbe verwijderd. Wat is het geval? De verslaggever meldt:

„In het bosch bij den Cannenburgh, toebehorende aan de Hoog Weled. Geb. Heer Baron van Lijnden van den Cannenburgh is bij het vellen van een boom, eenige voeten diep onder den grond een sabel gevonden. De sabel zelf heeft veel door de tand des tijds geleden, doch de ring van het gevest is lang niet verteerd. Daar het een zeer zware boom was, is het zeker dat die sabel daar jaren begraven heeft gelegen. Hoe die daar gekomen is zal zeker wel een geheim blijven”...

Nieuwsgierig geworden ging ik op onderzoek uit en informeerde eens bij de nu 85-jarige D. Labberton, wiens vader H. L. Labberton destijds in dienst was bij baron Van Lynden en de dagelijkse gang van zaken voor de baron op de Cannenburch verzorgde. Labberton herinnerde zich dat zijn vader wel verteld had over een opgegraven sabel maar ook dat er ook gedeelten van een ruitersadel en paardebit tot de vondst hadden behoord. Hij kon ook de vindplaats nader omschrijven en wel aan de westkant van het westelijke bouwhuis, waarin toen de familie Labberton woonde. We kunnen ons dan ook goed voorstellen dat er bij het omhakken van de boom schade had kunnen ontstaan aan het bouwhuis. Het opgegraven materiaal doet denken aan de uitrusting van een cavalerie-officier en zal dan begraven moeten zijn onder in het plantgat van de bewuste beukeboom. Wanneer we er vanuit gaan dat het een zeer zware boom is geweest lijkt het heel wel mogelijk dat een en ander in het begin van de 17e eeuw heeft plaatsgevonden.

In die tijd woonde op de Cannenburch Marten van Isendoorn à Blois met zijn vrouw en zijn twee zonen Hendrik en Elbert. Van Hendrik is bekend dat hij geestelijke is geworden en afgezien had van de Cannenburch ten gunste van zijn jongere broer Elbert.

Op het Rijksarchief in Arnhem ging ik eens zoeken in het archief van de Leenkamer en vond onder inv. nr. 138 een copie van een z.g. magescheid gedateerd 21 januari 1633.

Deze copie laat ik hieronder volgen.

Wij Elbert van Voorst tot Schoonderbeeck, Diederick van Stepraedt, Heer tot Indoornick, Ricquyn van Essen ten Swanenborch, dijkgraef van Veluwen en Robert van Arnhem, heer tot Rosendael, Reeckenmr. in Gelderland, als neeven en verwanten van heere Henrick van Isendoorn à Blois franciscaner ordens Religieux Guardiaen tot Aacken, en Jr. Elbert van Isendoorn à Blois, soonen ende eenige Erffgenamen van Jr. Marten van Isendoorn à Blois tott den Cannenburch en Joffer Anna van Voorst eheluiden; doen kondt en bekennen mits desen, dat wij met rijpe deleberatie en vrijen wille van voorn. broeders, tusschen oir E.L. gemaect hebben een erfflick en onwederroepelik maechgescheijt, over die naelatenschap van oir voorn. olderen soo leen als allodiaal, gereet en ongereet, actien, rechten en gerechticheijden, gheen mit allen uitgesondertd, soo deselve genoemt solden mogen worden. In manieren hierna volgen: Als dat den voorn. oltsten broeder en soon heer Henrick van Isendoorn sich kennen en heldende incapabel, om nae rechten eenich erff te geniten vermits sijn Eerw. voor veertien jaeren is geworden geprofessijt Religieux van de gemelte bidders orden St. Francisci die geene goederen mach beerven off besitten, met sijn volcommen will en voorberaedt soowel dat eenichsints nodich en ten besten geschieden konde, sal affstant, renunciatie en resutatie doen, gelijk sijn Eerw. doet bij desen, van de voorscr. naelatenschap, soo leen als eijgen, met alle pertinentien ende gevolge van dien. Voorts van alle actie, recht en gerechticheijt dat sijn Eerw. eenichsints

2e jar 11

Wij Elbert van Voorst tot Schoonheidsch, Indrich
 van Stedraut tot Indrich, Rijkquijn van
 Isen den Camenburch, Dichtgied van Wenden
 en Robert van Arnhem sels tot Hofondael, Killehoi
 in in Stedlant, als Ouden der Orde van den
 Gode Hendrich van Isendoorn a Blois Franciscan
 Siders Religione Angerind tot Stedlant, en
 Elbert van Isendoorn a Blois, Goorn den dier
 Afschotamen van Jr Marten van Isendoorn a Blois
 tot den Camenburch en Joffe Anna van Voorst
 Wenden; Indich houdt de bekenen mits deson, dat
 wij met rijp deliberatie en wijden wille van voorn
 broeders, tusschen oir J. G. gemacht hebben den diffclit
 en onnodigdelich mits deson, ander den nadat den
 schut van oir voorn seldiden soe leen als allodiel
 seldiden den goudt, actien, wisten den goudt seldiden
 seldiden mits allen mits deson, dat deson goudt
 seldiden mits worden, In maniden seldiden volgd.
 Als dat den voorn seldiden broeder den Goorn seldiden
 Hendrich van Isendoorn, sich konnen den seldiden in
 capabel, om nae wisten omich delft te goudt den,
 oir mits seldiden: voor wisten seldiden is goudt den
 goudt seldiden Religione warden goudt den seldiden
 Sti Francisci den goudt den mits seldiden off
 besiden, mits seldiden volcommen wist den wisten
 seldiden, dat omich seldiden noties, den den besiden goudt den
 seldiden, sal affstant, seldiden den wisten den
 seldiden seldiden: dat den den, warden voorn nadat
 seldiden, soe leen als seldiden, mits allen seldiden

solde kunnen praetenderen ende sulcks tot voordeel ende profijt van sijnen
 voorn. jongen broeder, sampt desselves erven, om alle die voorscr. naelaten-
 schap mitte leenen en andere goederen daertoe gehorende, volkommelijck,
 erflijck en eeuwichlick te hebben ende holden sonder aenspraack van sijn
 Eerw. off ijmants van desselves wegen; onder wat praetext nu offnaemaels
 sulx solde connen off mogen geschieden, waertegens dan gemelten jongen
 broeder Jr. Elbert van Isendoorn met sijnen vrijen wille en believen, ter Eeren
 Godts sal uijtrichten ende laeten volgen, aent Convent van Franciscanen tot
 Aecken tot behulp en nodurft van oir getimmer off gebouw eene gereede
 somme van penningen nae desselves discretie, daarvan sijn E. algereets
 verwissonge en anwijsonge tot genoegen vant voorscr. Convent heeft ge-
 daen.

Waermede de voorn. broeders voor oir, oire erfgenamen en naevolgers
 erflijck gescheijden sullen sijn en blijven, sonder d' een op d' ander eenige
 actie off praetentie te holden off te reserveren, beloovende dit maechgescheijt
 bij Adelijcke eere ende trouw, in eedstadt, vastelijck te onderhouden ende nae
 te comen, sonder eenich reliff, exceptie off andere vouden daertegens te
 gebruijcken, onder verbant van oire persoonen ender goederen, tegenwoordich
 en toecomende, om in vall van contranentie allen schade ende interesse bij
 den geinteresseerden daer aen te worden verhaelt ende mit submissie aen
 allen Hoven, Richteren ende Gerichten. In oirconde hebben die voorscr.
 broeders dese mit oire handen beteyckend, gelijk wij tot oiren versoek oock
 gedaen hebben ende daerbeneffens onse segelen hieraen gehangen. Gedaen
 tot Arnhem den XXI Januarij XVI C drie en dertich. En was neffens drie
 uijthangende segelen in rooden wassche en eenen leedigen staart onderteijkt
 Jr. Hendricus Isendoorn ordins. s Franc. reg. observ., Issendoorn a van Blois,
 Elbert van Voorst, Diedeick van Stepraet tot Indoornick, Rijkquijn van Essen,
 Robert van Arnhem.

Dit magescheid geeft ons interessante informatie over de persoon van Hendrik
 van Isendoorn a Blois. Het blijkt namelijk dat hij in 1619, mogelijk in 1618 zijn
 militaire loopbaan vaarwel heeft gezegd en op 19 of 20-jarige leeftijd in het
 klooster is gegaan. Merkwaardig genoeg spreekt het magescheid over de
 plaats Aken en niet zoals veel auteurs schrijven Keulen. Over Hendrik van
 Isendoorn a Blois schreef in 1918 de schrijfster Marie Koenen een 300
 bladzijden dik boekwerk met als titel „De Wilde Jager”. In dit sterk
 geromantiseerde werk laat zij Hendrik bij tal van oorlogshandelingen aanwe-
 zig zijn en daaraan deelnemen op tijdstippen waarop hij allang zijn wereldlijke,
 militaire functie had beëindigd.

Een Theorie.

De vraag die naar aanleiding van bovenstaande bij mij opkwam was de
 volgende:

Hendrik van Isendoorn à Blois heeft omstreeks 1619 een ingrijpende beslissing genomen. Hij heeft zijn militaire loopbaan beëindigd, (volgens diverse schrijvers in de rang van luitenant-kolonel) en afgezien van zijn eerstgeboorterecht, wat hem na het overlijden van zijn vader Marten het bezit van „De Cannenburch” zou hebben opgeleverd en hij de nieuwe Heer van „De Cannenburch” zou zijn geworden. Maar niets van dit alles. Hij heeft consequent met het verleden gekapt en is toegetreden tot een geestelijke orde, waarbij geen enkel bezit was toegestaan. Zou het niet mogelijk zijn dat hij zijn besluit onherroepelijk heeft gemaakt door zijn militaire uitrusting te begraven op zijn geboortegrond en als zichtbare herinnering daarboven een beuke-boompje geplant?

Wanneer deze veronderstelling juist is zou dat ook de oorzaak geweest kunnen zijn dat de boom tijdens de „Isendoornsheerschappij” op „De Cannenburch” nooit gekapt is, omdat dit voor de familie d' Isendoorn à Blois een herinnering was aan het destijds genomen besluit van Hendrik van Isendoorn à Blois. Voor baron Van Lynden waren er in 1889 geen emotionele belemmeringen.

W. Terwel.

ER ZIJN IN ONZE GEMEENTE BESLIST NOG
VEEL MENSEN DIE LID WILLEN WORDEN VAN
DE HISTORISCHE VERENIGING. ALS U ZE TEGENKOMT
(maar misschien gaat u ze wel zoeken?),
WILT U HEN DAN ADVISEREN
EEN KAARTJE TE STUREN OF TE BELLEN NAAR:

mevrouw Th. te Riele-ter Laak,
Dorpsstraat 12, 8171 BP Vaassen, 0578-571304.

Inbreker(s) met „lekkere honger”

Inbreken is niet alleen iets van deze tijd. Ook in de vorige eeuw zag men kans zijn medemens van de nodige bezittingen te ontdoen. De Vaassense predikant Jeremias Siblesz werd niet overgeslagen, want in de nacht van 13 op 14 oktober 1841 kreeg ook hij afgevaardigden van het inbrekersgilde op bezoek. Dominees inventaris moest het ontgelden en de ongenode bezoeker(s) ontfermden zich over de volgende voorwerpen:

- 1 gouden fransch zakhorloge met dito ketting;
- 10 tafelmessen met zilveren of pleten hartje op de hechten en dito doppen aan het einde;
- 1 ouderwetsche langwerpige zilveren tabaksdoos;
- 18 zilveren theelepeltjes;
- 1 zilveren eetlepel en 2 dito vorken.

Werken maakt hongerig en tot besluit werd nog een half krentebrood meege-nomen.

Of dominee Siblesz de gewoonte had door de week krentebrood te eten of dat dit ter gelegenheid van de op die datum gehouden Vaassense kermis in huis was, vermeldt de geschiedenis niet. Burgemeester v. d. Feltz bemoeit zich persoonlijk met de inbraak. Hij doet verslag aan de officier van Justitie onder vermelding van de gestolen voorwerpen.

Ook de commissarissen van politie van Zwolle, Deventer en Kampen worden op de hoogte gebracht.

Op 23 oktober komt de burgemeester nog weer op de zaak terug. Dominee Siblesz heeft hem nog nadere informatie doen toekomen.

„... dat namelijk die persoon welke voor ongeveer zeven of acht jaren bij desselfs voorganger wijlen Ds. van Niel ingebroken en een goud horologie gestolen heeft, op woensdag den 13 dezer, toen des nachts daarop die diefstal gepleegd is, zoude gezien zijn. Althans dit was een verhaal hetwelk enige kermisgangers zouden gedaan hebben; of die persoon werkelijk reeds ontslagen is weet ik niet. Dit is zeker dat de inklimming in den zelfden kamer als destijds heeft plaats gehad”...

Op deze aanvullende brief wordt bijzonder snel door de officier van Justitie gereageerd. Hij heeft direct een onderzoek gedaan naar de destijds bij Ds. van Niel gepleegde inbraak. Daartoe heeft hij zelfs bij de Procureur Generaal de processtukken in deze zaak opgevraagd.

Het blijkt dat er toen 2 personen bij die inbraak betrokken zijn geweest en wel de heren Hoeve en Godschalk. Eerstgenoemde is de dader geweest en op 11 december 1832 veroordeeld tot een half uur te pronk staan en acht jaar tuchthuis. Zijn maat Godschalk, die hem tot de diefstal heeft aangezet en hem op de hoogte heeft gebracht van de omstandigheden zowel binnen als buiten de pastorie, is er wat genadiger afgekomen. Ook hij heeft een half uur te pronk moeten staan, maar hij heeft het er met vijf jaar tuchthuis afgebracht.

Beide ouders zijn dus allang weer op vrije voeten. De officier voegt beide signalementen bij:

ouderdom:	Johannes Cornelis Hoeve 27 jaren	Barend Godschalk 44 jaren
geboorteplaats:	Lienden	Zwolle
woonplaats:	zonder vaste	Zwolle
beroep:	muzikant viool en kleine negotie doende	Joodsch koopman
lengte:	1 el 7 palm 1 duim	1 el 6 palm 4 duim
haar:	ligt bruin	zwart
wenkbrauw:	ligt	donkerbruin
voorhoofd:	plat	smal en rond
oogen:	grauw	donkerbruin
neus:	gewoon	dik
mond:	gewoon	gewoon
kin:	spits	rond
baard:	weinig	bruin
aangezigt:	ovaal	ovaal
kleur:	weinig blozend	bleek
taal:	Geldersch	Nederduitsch
bijzonderheden:	geene	op de handen onderscheidene naadjes en sneden.

Opmerkelijk dat het Geldersch als taal wordt vermeld.

De burgemeester wordt opgedragen te onderzoeken of de door de kermisgangers opgemerkte personen aan deze signalementen voldoen. Helaas heeft de burgemeester geen succes en op 13 november 1841 moet hij de officier dan ook meedelen:

„Ik heb evenwel na gedaan onderzoek niets kunnen ontdekken, zodat ik vertrouw het niet anders dan praatjes geweest zijn”...

Een volgende inbraak heeft in de oude pastorie niet meer plaats kunnen vinden. Op 25 oktober 1841 maakt n.l. de Vaassense notaris Johannes van Dielen acte nr 1399 op.

„Het afbreken van de oude en het bouwen van een nieuwe pastorie”. Hoe hebben de inbrekers het zó af kunnen mikken!!!

W. Terwel.

Bronnen:

Archief gemeente Epe brievenboek; Uitgaande brieven nrs. 521, 522 en 532; Ingekomen stukken nr. 34/.

Met dank aan de heer H. Roskam die mij op het halve krentebrood attent maakte.

Valse en slechte munten in Epe Aardige bijlagen bij archiefstukken

Valsemutterij is van alle tijden en de zorg van de overheid om deze criminele praktijk tegen te gaan, ook. In de vorige eeuw waren guldens nog van echt zilver, gehalte: 945 op 1.000 en ze waren tien gram zwaar, zodat ze met 100.000 stuks samen 1.000 kg wogen: een ton dus. Als je in staat was om van een goedkopere metaalsoort een acceptabel ogende gulden te maken, kon je er destijds blijkbaar nog wat aan over houden. Het werd tenminste wel geprobeerd, zoals blijkt uit correspondentie die de burgemeester van Epe in 1888 met het Munt-College in Utrecht voerde.

Uitgaande brief van de burgemeester van 9 februari 1888 aan het Muntcollege te Utrecht:

„Ik heb de eer u hierbij toe te zenden een blijkbaar valsche gulden, voor een groot gedeelte uit lood bestaande, maar zeer mooi nagemaakt. Tot mijn spijt is mij de persoon onbekend die hem in roulatie heeft gebracht. Op een spoedig antwoord zal ik prijs stellen, omdat ik, als de gulden werkelijk valsch is, eene publicatie wilde laten gaan, om het publiek te waarschuwen”.

Men liet er geen gras over groeien. Op 10 februari (de volgende dag!) werd de gulden door het Munt-College in handen gesteld van het „Lid Inspecteur Essaieur-Generaal” (essaieur = tester). Hij kwam er in de vergadering van 14 februari mee terug en het College stelde vast: „Gehoord het verslag van het Lid Inspecteur Essaieur Generaal... omtrent een van valsheid verdachten gulden met de beeltenis van Willem III en het jaartal 1863, ingezonden door den burgemeester der gemeente Epe, ... overwegende dat na onderzoek is gebleken dat (ervan) tot het doen van het scheikundig onderzoek een gedeelte is afgenomen, overwegende ... dat dit stuk in den gewichte onderzocht een gewicht aangaf van 7,2045 gram, zijnde beneden het wettige gewicht der gulden; dat het scheikundig onderzochte gedeelte gebleken is te bestaan uit: tin met kleine hoeveelheden koper en sporen antimonium; dat het stuk is gegoten in een vorm vervaardigd naar een echten gulden; dat het mitstdien het uiterlijk voorkomen heeft van eene echte rijks muntspecie, maar in samenstelling daarmede niet overeenkomt; gelet op artikel 22 der wet ... DOET UITSPRAAK dat voornoemde gulden is valsch en vervaardigd in nabootsing van eene echte rijks muntspecie”.

Zo hè, hè, dat is er uit! De gulden, tenminste, wat er van over was, werd voorzien van een „klop”, een stempel op de hals van de beeltenis van de koning ten teken dat ie vals was en werd teruggestuurd naar Epe. En de burgemeester

De valse gulden naast een echte uit dezelfde periode. Van de valse is een deel afgenomen om te worden onderzocht. Op de afbeelding van de hals van de koning staat een stempel dat – ten overvloede – aangeeft dat ie vals is.

De valse gulden naast een echte uit dezelfde periode. Van de valse is een deel afgenomen om te worden onderzocht. De munt is keurig „over de kop geslagen”, (=bovenzijde tegen onderzijde) dat is sinds de munten van Beatrix anders.

borg de valse gulden keurig met de stukken op in het archief. Zodoende kunnen we het ding vandaag nog steeds bewonderen!

De burgemeester liet meteen op 25 februari een publikatie uitgaan met de mededeling dat er een gulden in Epe in omloop was geweest die bestond uit „tin, koper en aluminium (antimonium had hij dus verkeerd gelezen!) doch niets geen zilver” en dat iedereen moest opletten of hij geen verdacht geld ontving en dit geld onmiddellijk bij de burgemeester moest inleveren, onder vermelding van de naam van degene van wie hij het had gekregen.

Immers, valsemunterij ging iedereen aan nietwaar? En de burgerij van de gemeente Epe was oplettend, dus:

Uitgaande brief van de burgemeester van 6 april 1888 aan het Muntcollege te Utrecht:

„Ik heb de eer u hierbij opnieuw 2 guldenstukken in te zenden, die men beweert valsch zouden zijn. Ik geloof evenwel dat ze beide een innerlijk gebrek hebben, waardoor de zilverklank verloren is gegaan en hetgeen ze op de Munt reeds hebben gekregen. 1 van Overbeek, 1 van M. Mentink, beide te Vaassen”.

De burgemeester had aardig kijk op de zaak, want het Muntcollege schreef terug: „twee guldens met de beeltenis van Willem II en voorzien met de jaartallen 1846 en 1848... in overweging nemende dat voormelde muntstukken alle kenteekenen dragen van echt te zijn, doch een doffen klank geven ten gevolge van een gebrek in de fabrikatie... doet uitspraak dat voornoemde muntstukken zijn echt, maar gebrekkig gefabriceerd, en bepaalt... tenslotte, dat de beide guldens zullen worden vernietigd”. Het College liet de brief vergezeld gaan van twee gave guldens voor de rechtmatige eigenaren.

G. Kouwenhoven, streekarchivaris.

Met dank aan archiefonderzoeker de heer Roskam die mij op dit leuke onderwerp attent maakte.

Voor u gelezen...

De Mothoek, jaargang 12, nummer 4, december 1995

Bevat onder andere:

- Martin Monnickendam
Een Amsterdamse schilder op vakantie naar de Veluwe.
Door: J. J. Bonhof
- De Spoekboom van Elspeet
Een boom waar volgens de overlevering een spook woonde, op Het Vrijherengoed Tenpazael, geveld in 1986 door een storm.
Door: C. J. Hoogland
- Vierhouten voorheen
Een beeld van Vierhouten tussen '20 en '30 toen de ouders van de schrijver(sters?) een boerderij in Vierhouten kochten om met de kinderen de vakanties door te brengen.
Door: 't H.

De Mothoek, jaargang 12, nummer 5, januari 1996

Bevat onder andere:

- Bloedkoraal - Granaat - Git
Een uitvoerig verhaal over herkomst en samenstelling van deze bij de klederdracht gedragen „kralen”.
Door: A. Pul.

Gelders Erfgoed, 1995-6.

Bevat onder andere:

- „'t Eene is hier, 't andere daar bewaard”.
Van Klazen en kerstbomen.
Vanaf het midden der 19de eeuw is men meer of minder systematisch oude gewoonten en gebruiken in kaart gaan brengen. Herkomsten en verklaringen werden gevonden, maar soms ook niet.
Door: Peter Schipper.
- Midwinterhoornblazen, een „old gebroek”.
Eerst dacht men dat het om een oud gebruik ging uit de vóórchristelijke tijd. De nieuwere opvatting echter is, dat het blazen op de houten hoorns teruggaat op het middeleeuwse gebruik om in adventstijd tot driekoningen de geboorte van Christus aanschouwelijk in de kerk voor te stellen. Daarbij hoorden natuurlijk ook de eenvoudige herders, die op hun herdershoorns bliezen.
Door: Henk Kosenbrink.

Gelders Erfgoed, 1996-1.

Bevat onder andere:

- Vechten tegen verval prenten door: Monique Jaspars.
- De Atlas van Gelderland
Deze atlas bestaat uit een groot aantal oude kaarten en afbeeldingen (prenten en tekeningen) van de kwartieren van Gelre en van vrijwel alle steden, dorpen en kastelen in het gewest. Ze waren een onderdeel van de „Atlas der Vereenigde Nederlandsche Provincies en onderhoorige lanschappen” in 82 delen, verzameld door Mattheus Brouerius van Nidek in het midden van de 18de eeuw. Daarna verschillende malen verkocht aan verzamelaars en in delen uiteengevallen. Naar de naam van de laatste koper, Willem Anne baron Schimmelpenninck van der Oye, heer onder andere van de Poll, Gouverneur van Gelderland en Minister van Buitenlandse Zaken, wordt het Gelderse deel de Collectie De Poll genoemd en is ondergebracht bij het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, afdeling Topografie. Ze kan geraadpleegd worden voor wetenschappelijke en serieuze doeleinden.
Door: L. J. v. d. Klooster
- De Eerste Topografische Kaart van Gelderland (1843).
Het is een verzameling van 15 bladen; per blad ongeveer 67x58 cm groot, in drie rijen van vijf stuks aan elkaar gelegd, gemaakt door middel van steendruk. De graveerders waren A. Bayly en J. M. Huart. Weergegeven is het wegen- en waternet, de dijken, de rijks-, provincie- en (kadastrale)gemeentegrenzen en het bodemgebruik. De kaart laat het beeld zien van ongeveer 1840.
Door: S. E. M. van Doornmalen.

Stichting Regiocontact Vecht Veluwe IJsselstreek, 17de jaargang, nummer 4, januari 1996.

Bevat een jaaroverzicht 1995.

Nieuwsbulletin Felua, 10de jaargang, nummer 4, dec. 1995.

Bevat onder andere:

- Honderd jaar Felua, 1896-1996 door R. M. Kemperink.
- Het geslacht Hackfort van de late middeleeuwen tot de vroege 19de eeuw.
Een promotie-onderzoek naar de geschiedenis van een geslacht dat ongeveer 300 jaar het kasteel Ter Horst in Loenen bewoonde.
Door: A. Jeurings-Abbas.

Kroniek, 18de jaargang, nummer 3, 1995

Bevat onder andere:

- Van Spiegel tussen Warburg en Deventer. Een korte geschiedenis van een joodse familie.
N.a.v. de onthulling van een naambord van het „Spiegelbosje” als symbool van het voorbijge joodse leven in Twello door de nazaten van Jaap Spiegel, deze terugblik in de voorbijge tijd van de familie Spiegel.

D. te Riele

Tentoonstelling

„J. H. Speenhoff (1869-1945), dichter / zanger / teekenaar”

Van 30 maart tot en met 16 juni 1996 wordt in het Historisch Museum Apeldoorn de tentoonstelling „J. H. Speenhoff (1869-1945), dichter / zanger / teekenaar” gehouden.

Tussen 1902 en 1945 was Speenhoff een van de meest besproken kleinkunstenaars van ons land. Aanvankelijk werd hij bejubeld, later verguisd. Nog steeds zijn vele van de liedjes die hij schreef en zong, niet vergeten.

Na een kortstondige carrière bij de marine en na te zijn mislukt als vertegenwoordiger buitenland van zijn vaders bedrijf in isolatiemateriaal, vestigde Speenhoff zich in 1895 in Rotterdam waar hij van het ene adres naar het andere trok. Zo woonde hij onder andere bij de schilder Kees van Dongen van wie hij les kreeg. Zijn brood verdiende hij als illustrator. Daarnaast schreef hij gedichten die hij af en toe in kleine kring voordroeg. Op 22 december 1902 debuteerde hij als liedjeszanger in de Rotterdamse Tivolischouwburg. Zijn performance was uiterst sober: gekleed in zwarte jas bracht hij met een minimum aan voordracht en een paar simpele gitaaraccorden zijn liedjes ten gehore. Maar het publiek was gegrepen. Met zijn liedjes waarin hij de Nederlandse kleinburgerlijkheid hekelde en waarin hij dingen zei die iedereen wist, maar slechts weinigen uitspraken, raakte hij zowel de arbeider die zijn leven herkende als de intellectueel die een nieuwe literaire stijl ontdekte.

De kleinkunstenaar Speenhoff is bejubeld en verguisd. Beide terecht. Feit is dat hij vele jaren in heel het land volle zalen trok. Feit is ook dat de herinnering aan zijn liedjes nog steeds zo levendig is dat ze bij hernieuwde opvoering direct worden meegezongen. Het zijn treffende momentopnames van het leven uit het begin van deze eeuw. Bijvoorbeeld van de meid die door toedoen van haar louche vrijer in de bajes is beland, of van ouders van wie het kind is verdronken. Deftige vegetariërs en pseudo-intellectuele futuristen worden over de hekel gehaald en de befaamde schutters van Rotterdam worden vanuit een anti-militaristisch standpunt geportretteerd.

Op de tentoonstelling in het Historisch Museum Apeldoorn worden vele oorspronkelijke uitgaven van Speenhoffs teksten getoond, samen met de tekeningen die de dichter-zanger-tekenaar zelf voor deze uitgaven maakte en met foto's van zijn leven en optredens.

„J. H. Speenhoff (1869-1945), dichter / zanger / teekenaar” is van 30 maart tot en met 16 juni 1996 te bezoeken in Historisch Museum Apeldoorn, Raadhuisplein 8 te Apeldoorn. Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag van 10 tot 17 uur, zondag van 13 tot 17 uur. Maandag gesloten. Hemelvaartsdag 10 tot 17 uur, 1e Paasdag en 1e Pinksterdag gesloten. 2e Paasdag en 2e Pinksterdag van 13 tot 17 uur. Toegangsprijs f 2,50. Museumjaarkaart CJP en Vriendenpas gratis. Kinderen van 6 tot 12 jaar f 1,50.

Telefoon: 055-5788429/5216129. Telefax: 055-5221680.

Inhoud

Toeristenverkeer in 1906 door Bertus van den Bremen	1
Landverbetering, een passie van Charles le Chevalier door J. C. Kreffer	5
De sabel van Hendrik van Isendoorn à Blois Alias „De wilde jager” – 1599-verm. 1666 door W. Terwel	12
Inbreker(s) met „lekkere honger” door W. Terwel	17
Valse en slechte munten in Epe Aardige bijlagen bij archiefstukken door G. Kouwenhoven	19
Voor u gelezen... door D. te Riele	22
Tentoonstelling „J. H. Speenhoff (1869-1945), dichter / zanger / teekenaar”	24